

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Класичного приватного університету
д. е. н., проф. Трохимець О. І.

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри економіки
Інституту економіки та права «Класичного приватного університету»

Семенова Андрія Григоровича

на дисертацію Радева Дмитра Валерійовича на тему «Інституціональний
розвиток цифрової економіки», подану на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 051 «Економіка»
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

1. Актуальність теми дослідження

В умовах воєнного конфлікту в Україні та світової пандемії коронавірусу (Covid-19) цифрові технології різко увійшли в повсякденне життя та продовжують змінювати сучасне суспільство. Цифрова економіка стала важливою складовою глобального суспільства. Країни з розвинутою цифровою економікою широко використовують переваги цифровізації для власного економічного процвітання, поліпшення та полегшення життя свого населення.

Цифрові технології імплементують у суспільну та бізнес-діяльність, вони змінюють інституціональне середовище економічних агентів. Потрібно розуміння цілісної картини інституціональних змін, викликаних цифровою трансформацією, для обґрунтованого впливу на розвиток і функціонування інститутів. Така проблематика робить доцільним проведення досліджень у цій галузі, обґрунтування теоретико-методичних основ і розробку концептуальних підходів та практичних рекомендацій з інституціонального розвитку цифрової економіки. Відповідно до вищевикладеного, проведене дослідження Радева Дмитра Валерійовича є актуальним і своєчасним.

Наукові результати, теоретичні положення та висновки дисертації використано в межах виконання науково-дослідних робіт Класичного приватного університету за темами «Розвиток національної економіки в контексті сучасної економічної теорії» (державний реєстраційний номер: 0122U001739), «Стратегія економічного розвитку в контексті залучення смарт технологій прийняття рішень» (державний реєстраційний номер: 0121U111281).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, мають достатній ступінь обґрунтованості та достовірності, сформульовані мета й завдання узгоджені з предметом та об'єктом дослідження. Структурно та за обсягом дисертаційна робота є збалансованою, має логічну композицію й представлена комплексом теоретичних положень, науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо поглиблення теоретичних, науково-методичних засад інституціонального розвитку цифрової економіки та розроблення практичних рекомендацій щодо забезпечення дієвості основних інструментів його підтримки й стимулювання динаміки в сучасних умовах.

Достовірність отриманих у дисертаційній роботі результатів та їх повнота забезпечені опрацюванням значної кількості використаних джерел, обробленням статистичних даних, апробацією результатів дослідження, про що свідчать представлені в дисертаційній роботі документи.

Викладені в дисертації Радєва Д. В. пропозиції та рекомендації є завершеними, логічними та послідовними. Логіка дослідження, використання сукупності загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів, усі види апробації наукової роботи, результати аналізу змісту дисертації дають змогу зробити висновок про достатню аргументованість та достовірність її положень, висновків і рекомендацій.

Зміст дисертації Радева Д. В. відповідає обраній темі, характеризується логічністю та комплексністю.

3. Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробленні концептуальних положень інституціонального розвитку цифрової економіки, в основу яких покладено постулати теорії управління, компліментарність системного та проектного підходів, що стало підґрунтям для теоретико-методичного забезпечення, аналізу й інституціонального проектування для досягнення цілей соціально-економічного розвитку економіки України.

При цьому автор отримав такі наукові результати.

Вагомим доробком є теоретичне узагальнення змісту окремих дефініцій, що утворюють категорійно-понятійний апарат інституціонального розвитку цифрової економіки, уточнення категорій «цифрова економіка» (с. 65), «інституціональне середовище цифрової економіки» (с. 70) і «цифрова екосистема» (с. 216), що надає змогу правильно ідентифікувати цифрову систему. У контексті цього зазначено особливості та змістоутворювальні ознаки інституціонального середовища цифрової економіки.

На особливу увагу заслуговує авторський концептуальний підхід до інституціонального розвитку цифрової економіки в напрямі від ієрархій до мереж, у яких цінності генеруються через співпрацю між різними інституціональними акторами (с. 168–171).

Удосконалено й розширено науково-методичний базис структурування цифрової економіки на основі інтегративного мультидисциплінарного підходу (с. 39–40) та наукові положення щодо ідентифікації архітектоніки інституціонального середовища цифрової економіки на основі системно-функціонального підходу (с. 71, с. 77–78), що, безумовно, є новаторською ідеєю в теорії інституціоналізації цифрової економіки.

Розвинено наукові положення стосовно пізнання інституціональної природи цифрової економіки та логіки її розвитку шляхом використання методології інституціонального аналізу й обґрунтування стійкого зв'язку між розвитком інститутів і прогресом у сфері цифрових технологій (с. 86–87).

Має подальше практичне використання розвинутий автором методичний підхід до оцінювання рівня інституціонального розвитку цифрової економіки на основі побудови ряду кореляційно-регресійних моделей залежності цифрової економіки від інституціональних факторів (с. 154).

Запропонований автором науково-методичний підхід до формування стратегії інституціонального розвитку цифрової економіки поєднує елементи теорії конкурентоспроможності та «стратегії блакитного океану» (с. 232). Дисертантом також визначено й обґрунтовано науково-практичний підхід до формування моделі цифрової екосистеми, що ґрунтується на новій інституціональній, еволюційній, системно-функціональній концепціях, теоріях ігор і мережевої економіки; охоплює ключові компоненти та їх взаємодію (с. 223).

4. Значущість дослідження для науки і практики та напрями його використання

Теоретична значущість дослідження полягає в поглибленні теоретичних, науково-методичних засад удосконалення концептуальних положень інституціонального розвитку цифрової економіки та розробці практичних рекомендацій щодо забезпечення їх дієвості за сучасних умов розвитку. Основні наукові положення дисертаційної роботи доведено до рівня практичних рекомендацій та методичних напрацювань, які в сукупності формують основу для їх упровадження в практичну діяльність економічних агентів.

Більшість сформульованих у роботі науково-практичних рекомендацій знайшли практичне застосування в діяльності окремих установ та

організацій, що підтверджено відповідними документами. Зокрема, науково-прикладні результати дисертації були використані в практичній діяльності Запорізької обласної ради, у роботі АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», у практиці ТОВ «Вебкеп Діджиталс» для досягнення цілей державних і приватних структур; виконані згідно з тематикою науково-дослідних робіт Класичного приватного університету та застосовані в них. Основні теоретичні висновки й науково-практичні рекомендації автора оприлюднено на п'яти наукових міжнародних конференціях, які пройшли в Україні та в Європейському Союзі.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях

Результати дисертаційної роботи, висновки та рекомендації знайшли відображення в авторитетних вітчизняних наукових виданнях. Основні наукові результати опубліковано в 15 наукових працях, зокрема 1 статті у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Emerging Sources Citation Index (ESCI) by Web of Science, 7 статтях у наукових виданнях України, з яких 6 одноосібні, 7 публікаціях у виданнях апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій становить 6,97 д. а.

В опублікованих працях здобувача повно відображено сутність отриманих результатів виконаного дослідження та їх наукову новизну. Апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

6. Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації, а також публікацій здобувача свідчить про відсутність ознак порушення автором вимог академічної доброчесності. Зокрема, дисертаційна робота містить посилання на джерела інформації у випадку використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає

прагнення автора надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, використані методики досліджень та інформаційні ресурси.

7. Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації

Порівняльний аналіз анотації та основних положень дисертації Радева Д. В. засвідчує їх повну відповідність. Анотація не містить інформації, яка б була відсутня в тексті дисертаційної роботи. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог, встановлених МОН України.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Положення, викладені у вступі та розділах основної частини дисертації, що стосуються постановки проблеми в цілому та її окремих аспектів, свідчать про теоретичну й практичну важливість і перспективність цих питань для наукового дослідження. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану роботу, зауважимо, що дисертація містить деякі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення автором під час прилюдного захисту, зокрема:

1. Автором вказано (с. 29), що в науковому обігу дослідники використовують терміни «вебекономіка», «диджитал-економіка», «економіка даних», «економіка на вимогу», «інтернет-економіка», «інформаційна економіка», «нова економіка», «сектор цифрової економіки», «сфера цифрової економіки», «цифрова адженда», «цифрова економіка», «цифрові технології», «digital-економіка», «GAFAноміка». Варто було в підрозділі 1.1 здійснити порівняльний понятійно-категоріальний аналіз вказаних економічних категорій, виділяючи їхні еволюційні та революційні відмінні риси.

2. При формуванні авторського інституціонального підходу (с. 64, рис. 1.2, с. 65) дослідником глибинно проаналізовано визначення інститутів

як категорії (с. 61–63) та охарактеризовано інститути цифрової економіки (с. 72–73). Доцільно було б також докладно розглянути категорію «інституції».

3. На с. 116–118 автором системно проаналізовано показники розвитку цифрової економіки щодо України та країн Європейського Союзу, зрештою, зроблено висновок про їх невідповідність. Логічно було б надати рекомендації щодо можливості кореляції статистичних показників Державної служби статистики України відповідно до рекомендацій Європейського Союзу.

4. У третьому розділі дисертації (п. 3.1) подано вдосконалений концептуальний підхід до інституціонального розвитку цифрової економіки, що забезпечує розвиток цифрової економіки в напрямі від ієрархій до мереж. За твердженням автора, «сучасний тренд переходу національних економік від ієрархії до мережі відображає глобальний зсув у способах організації економічної активності та управління», а «інституціональне середовище повинно адаптуватися до переходу від ієрархії до мережі» (с. 172). Подано наукове підґрунтя динаміки переходу від ієрархії до мережі в національних економіках відповідно до концепцій мережевої економіки, інституціоналізму та теорії мереж. Водночас вважаємо, що робота набула б більшої цінності за умови визначення конкретних механізмів такої адаптації згідно з векторами трансформації інституціонального середовища (рис. 3.1, с. 168).

5. Автором на підґрунті узагальнення наукових досліджень виокремлено основні елементи цифрової екосистеми в економіці (с. 216–223). Одним з елементів виступають інституціональні актори (с. 217). На підставі інституціонального аналізу доцільно дослідити відповідність інститутів та інституцій цифрової економіки вимогам і потребам інституціональних акторів та надати рекомендації щодо розвитку специфічних інституцій цифрової економіки, що представлені на с. 84.

Висловлені зауваження є дискусійними та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

9. Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Радева Дмитра Валерійовича на тему «Інституціональний розвиток цифрової економіки» є завершеним науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 051 «Економіка». Робота виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності; за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України.

Дисертаційна робота «Інституціональний розвиток цифрової економіки» відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 21 березня 2022 р. № 341), а її автор – Радев Дмитро Валерійович, – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри економіки

Інституту економіки та права

«Класичного приватного університету»,

(м. Запоріжжя)

Андрій СЕМЕНОВ